

Soliq yuki va uning iqtisodiy faoliyatga ta'siri

Minavvarov Muhammadali

Mamatqodirov Shohrux

Farg'ona davlat universiteti Moliya

yo'nalishi 3-bosqich talabalari

M. G'oziyev

Ilmiy rahbar Moliya kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Soliq yukining iqtisodiyotga ko'plab topilgan ta'siri tahlil qilingan. Avvalo, soliq yuki tuzilishining nazariy asoslari, uning turlari va usullari yoritilgan. , soliq yukining iqtisodiy faoliyatga erishish va yordam ta'sirlari alohida ko'rib chiqadi. Laffer egri chizig'i orqali optimal soliq stavkasi tushunchasi izohlangan. Maqolada O'zbekiston misolida so'nggi yillardagi soliq jarayonlari va iqtisodiy muhitga ta'siri ham tahlil qiladi. Hisob-kitoblarida asosiy soliq yukining adolatli taqsimlanishi va uning tadbirkorlik faolligini rag'batlantiruvchi omil sifatida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Fiskal tartibga solish, Soliq qurilishi, Soliq tikish, Soliq tushumlari, Norasmiy iqtisodiyot, Kichik biznes, Raqamli soliq boshqaruvi, QQS (Qo'shilgan qiymat solig'i), Odamlar investitsiyalari, Byudjet daromadlari.

Har bir davlatning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda soliqlarning o'rni beqiyosdir. Soliq siyosati orqali davlat moliyaviy resurslarni shakllantiradi, tadbirkorlik subyektlari va jismoniy shaxslar faoliyatini tartibga soladi. Shu jarayonda muhim tushunchalardan biri – bu soliq yuki hisoblanadi. Soliq yuki deganda, soliq to'lovchilarning daromadlari yoki faoliyatlariga solinadigan umumiy soliq majburiyatlari nazarda tutiladi. Soliq yuki me'yori va taqsimoti mamlakat iqtisodiy salohiyatiga, tadbirkorlik muhitiga, investitsiya oqimiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada soliq yukining mohiyati, uning o'lchovlari va iqtisodiy faoliyatga ta'siri tahlil qilinadi.

Soliq yukining tushunchasi. Soliq yuki — bu odamlar va korxonalar tomonidan to'lanadigan soliqning iqtisodiy ta'siri. Soliq yukini baholashda soliqning kimlarga, qanday ko'rsatkichlar asosida va qanchalik ta'sir qilishi o'rganiladi.

Soliq yukining turlari.

1. To'g'ridan-to'g'ri soliq yuki. Bu turdagi soliq to'g'ridan-to'g'ri daromad yoki mulkdan olinadi. Misollar: daromad solig'i, mulk solig'i.
2. Bilvosita soliq yuki. Bu soliq iste'mol bo'yicha, ya'ni xaridlar paytida to'lanadi. Misollar: qo'shimcha qiymat solig'i (QQS), aksiz solig'i.
3. Mulk solig'i yuki. Mulkka ega bo'lgan shaxslar yoki tashkilotlar uchun to'lanadi. U holda, soliq yuk mulk qiymatiga yuklanadi va mulk egasi tomonidan to'lanadi.
4. Ijtimoiy soliq yuki. Ijtimoiy ta'minot va xizmatlar uchun to'lanadigan soliq yukidir. Bu turdagi soliq odatda ish beruvchilar va xodimlar tomonidan to'lanadi.

Soliq yukini tushunish va uni tahlil qilish iqtisodiy rivojlanish, byudjet ta'minoti va ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Soliq tizimi har davlatning iqtisodiy tuzilmasida qanday rol o'ynaydi. Davlat byudjeti erishadigan manba bo'lgan soliqlar orqali iqtisodiy faoliyat shunday, ijtimoiy siyosat amalga oshirish va taraqqiyot uchun yaratiladi. Soliq yuki esa, bu jarayonning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u

iqtisodiy faoliyatga moddiy cheklovchi, balki rag'bat chiqishi ta'sir ham ko'rsatishi mumkin. Soliq yuki, soliq to'lovchining daromadiga yoki iqtisodiy faoliyatga nisbatan soliq miqdori bilan foyda. Yengillashtirilgan, adolatli va muvozanatli soliq yuki iqtisodiy muhitga ta'sir ko'rsatadi. Birinchi navbatda, soliq yuki davlat byudjetini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Byudjet orqali ta'lim, sog' saqlash, infratuzilma, transport va boshqa ijtimoiy sohalarga investitsiya kiritiladi. Bular orqali esa iqtisodiy faoliyatga soha va bilvosita ishlab chiqarish ta'sir ko'rsatadi. Soliq yukining ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi o'rni ham katta. Progressiv soliqlash orqali yuqori daromadga ega bo'lgan shaxslar ko'proq soliq to'lab, past daromadli qatlamlarga subsidiyalar orqali zaminga. Bu esa ijtimoiy barqarorlikni ta'minlab, iste'mol talabining o'sishiga olib keladi. Soliq yuki orqali davlat iqtisodiy faoliyatini muayyan yo'nalishlarda rag' yordami mumkin. Misol uchun, va o'rta biznes sub'ektlari uchun imtiyozli soliq stavkalari belgilanishi hujjat o'sishiga, kichik rasmiy sektorga qo'shilishiga, ish o'rinlarining yaratilishiga xizmat qiladi. Bu esa o'z iqtisodiy faollikning ortishiga olib keladi. Investitsiya muhiti ham soliq siyosatiga bevosita bog'liq. Soliq yukining me'yordagi darajada bo'lishi, soliqlarni to'lashdagi soddalik va tizimning ko'rsatish sifati va foyda investorlar uchun signal bo'lib xizmat qiladi. texnologik yangiliklar, innovatsion faoliyat va ilmiy izlanishlarni rag' himoyasi ayrim davlatlarda ilmiy-tadqiqot faoliyatiga ajratilgan zarar uchun soliq chegirmalari yoki huquqlari. Bu esa zamonaviy iqtisodiyotning innovatsion va malakali bo'lishini ta'minlash. O'zbekiston misolida qaraydigan bo'lsak, so'nggi yillarda amalga oshirilgan soliq tuzatishi aniq soliq yukini maqbullashtirish va iqtisodiy faollikni oshirishga yo'naltirilgan. Masalan, qo'shilgan qiymat solig'i stavkasining 20 foizdan 12 foizga tushirilishi, kichik tadbirkorlik sub'ektlari uchun soddalashtirilgan soliqlarning joriy etilishi, elektron hisob-kitob tizimlarining ishlab chiqarilishi iqtisodiyotga salmoqli ta'sir ko'rsatadi. Soliq yuki bu faqat davlatga tushadigan - resurs emas, balki iqtisodiyotni boshqarish vositasi hamdir. Uning rivojlanishi uchun ta'sirini ta'minlash esa soliq siyosati adolatli, erkin va iqtisodiy munosabatlarga mos ravishda ishlab chiqilishi lozim. Aynan shunday iqtisodiy iqtisodiy o'sishni ta'minlash, ijtimoiy barqarorlikni va barqaror iqtisodiy

muhitni saqlashga xizmat qiladi. Soliq tizimi davlat va jamiyat o'zining iqtisodiy aloqalarining muhim vositalari. Soliqlar orqali davlat o'z faoliyati uchun zarur bo'lgan mablag'larni shakllantiradi. Buning uchun, bu sog'liq bilan barqaror yurilmasa, ya'ni soliq yuki haddan tashqari ortib ketsa yoki adolatsiz taqsimlansa, u holda iqtisodiy faoliyatga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aynan soliq yukining kuchayib borayotgan iqtisodiy o'sish sur'at natijalariga, investitsiyalarning qisqarishiga va tadbirkorlik faolligining zaif rivojlanishiga olib keladi. Eng avvalo, yuqori soliq yuki ishlab chiqarish tannarxining chiqarishga sabab bo'ladi. Bu holat huquqbardoshligini pasaytiradi, foydaning kamayishiga olib keladi va yangi sarmoyalarni jalb qiladi. buning uchun, o'rta biznes sub'ektlari kichik va kichik muammolar ostida norasmiy iqtisodiy faoliyatga o'tishi yoki butunlay yopilishi mumkin. Bu esa, o'z kuchi, ish o'rinlari qisqarishiga, ishsizlikning yuzaga kelishiga va budjet tushumlarining kamayishiga sabab bo'ladi. Soliq yukining haddan ziyod oshirilgan ko'pincha “soliqdan xavfsizlik” darajasini oshirishadi. Korxonalar va yakka tartibdagi tadbirkorlar soliqlarni yashirish yoki yo'llarini izlaydi. Bu holat esa, soliq tushumlarining kamayishiga, byudjetning defitsitga uchrashiga olib keladi. Iqtisodiyotda norasmiy sektor hajmining ortishi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning ishonchliligini buzadi davlatning iqtisodiy jarayonlarini boshqarish, cheklaydi. Yuqori soliq yuki iste'molchining xarid qilishiga ham yordam ta'sir ko'rsating. Agar soliq stavkalari yuqori bo'lsa, mahsulot va mahsulotning narxi oshadi. ijtimoiy, aholining real daromadi, ichki bozor si quvvatga ega va iqtisodiy faollik sekinlashadi. Bu holat iqtisodiy o sekinlashgandan muhimdan biridir. Soliq yukining adolatsiz taqsimlanishi esa ijtimoiy noroziliklarni kuchaytiradi. Agar soliq tizimi progressiv bo'l, o'rnatish regressiv shaklda rejalashtirish bo'lsa, past daromad olishga ham yuklashdan soliq to'lashga majbur bo'lsa, bu ijtimoiy tengsizlikni kuchaytiradi. Bu holat ijtimoiylikka putur yetkazadi, kambag'allik darajasining ortishiga sabab bo'ladi. Soliq yukining ta'siri innovatsion faoliyatga ham taalluqlidir. Agar soliq to'lovlarining yuqoriligi ilmiy sabablarga ko'ra yangi texnologiyani joriy etish, -tadqiqot ishlariga sarmoya olib tashlashdan mahrum bo'lsa, bu huquqbardoshlik darajasining sifatiga va texnologik ortda qolishga keladi. Soliq yuki iqtisodiy faoliyatga ikki yo'nalishda

- paydo bo'lgan va ta'sir ko'rsatmoqda. Salbiy ta'sirni minimallashtirish uchun soliq siyosati tartibli, adolatli, biznesga qulay va rag'bat tartibga solinadigan shakllantirilishi zarur. Soliq yukining optimal foydalanish orqali davlat ham byudjet tushumlarini ta'minlashi ham iqtisodiy o'sishni rag' yordami mumkin. Soliq tizimi har davlatning fiskal siyosatini qanday amalga oshirishda asosiy vosita bo'lib, u byudjetni saqlash, iqtisodiy faoliyatni tartibga solish va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Soliq yuki esa ushbu tizimning iqtisodiy sub'ektlariga bo'lgan real quvvatni aks ettiruvchi ko'rsatkich sifatida belgilangan ega. Soliq yukligidagi mamlakat iqtisodiyotining huquqiybardosh, biznes muhitining jozibadorligi va investitsiya oqimlari miqdoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, bosqichma-bosqich jarayonlarni amalga oshirdi. Ushbu Islohotlar Asosan Soliqing Kamytirilishi, Soliq Styvkalisish pasayirishi, Hissaot Jarayonlari Soddalishtirishi va Rasmalashtirishga Yo'laltirishgan Yo'laltirilgan Edi. Shu bilan birga, soliq yukining iqtisodiyotga ta'siri doimiy nazorat ostida bo'lib kelmoqda. Mamlakatda soliq yukini yuklab olishda yuk YIMga nisbatan soliqlar tushumi oziqlantirish. O'zbekiston bu ko'rsatkich bo'yicha 2020-yillar o'rtacha 24-25% atrofida bo'lib, ayrim davlatlarga nisbatan o'tgan darajada edi. Bu past soliq yuki iqtisodiy faollikni oshirish, xususiy sektorni rag' yordam va sarmoyalarni jalb qilishda rol o'ynaydi. Soliq ishlab chiqarishning muhim miqdori 219-yilda oshirilgan soliq tizimi soddalashtirilgan va QQS stavkasining 20 foizdan 15 foizga, 12 foizga tushirilishi ta'minlash lozim. Uch qarorlar uchun foyda yukni kamaytirib, sayt investitsion faolligini oshirdi. foyda, kichik sub'ektlar uchun bir qator moliyaviy prinsiplarning biznesga kirish soliq yuki tenglik va samaradorlik uchun yaqinlashtiriladi. Har doim ham yukining past darajada bo'lishi har doim ham holat emas. Davlat byudjeti daromadlarining etarli bo'lishi, ijtimoiy sohalarga investitsiya yetishmasligi, soliqlarning noto'g'ri taqsimlanishi yoki ba'zi sektorlarning haddan ziyod soliq imtiyozlariga ega bo'lishi mumkin. Bu esa soliq yukining adolatsiz taqsimlanishiga olib keladi va iqtisodiy tizimning barqarorligiga putur yetkazishi mumkin. Soliq yuki bilan bog'liq muhim tahlillardan yana biri - iqtisodiy sektor kesimida soliq tushumlariningdir. O'zbekistonda iqtisodiyotning

ayrim sohalari, masalan, tabiiy resurslarga iqtisodiy sohalar, savdo va xizmat ko'rsatish sohasi, davlat boshqaruvi va bank-moliya tizimi soliq yukining asosiy manbalari. Shu bilan birga, norasmiy iqtisodiy faoliyatning yuqoriligi ayrim xarajatlarning soliq to'lashdan chet vazifaga olib keladi. Raqamli texnologiyaning ishga tushirilishi soliq boshqaruvining yangi bosqichini berdi. Masalan, elektron hisob-faktura, onlayn nazorat-kassa mashinalari, avtomatlashtirilgan soliq hisobotlari - bularning hammasi soliq yuki to'g'risida yanada aniqroq tasavvurga ega bo'lishga yordam beradi. , bu tizimlar soliq tushumlarini nazorat qilish, soliq to'lovchilarning hayotiyiligini va adolatli muhitini yaxshilashga xizmat qilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda soliq yuki bo'yicha amalga oshirilgan iqtisodiy faollikni tiklashga, sarmoyalarni tiklashga va biznesni yaxshilashga xizmat qilmoqda. faqat soliq yukining optimal saqlab qolish, uning sektorlararo adolatli taqsimlanishini ta'minlash va norasmiy iqtisodiyot ulushini ishlab chiqarish foydadan biri bo'lib qolmoqda. Kelgusida soliq siyosatining barqarorligi, erkinligi va O'zbekiston iqtisodiy o'sishining muhim kafolatlaridan biri sifatida xizmat qilishi kerak.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – Toshkent: “Adolat”, 2022
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari. www.lex.uz
3. Iqtisodiy tahlil asoslari. O'quv qo'llanma / A. Karimov, Z. Rajabov. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
4. G'ulomov S.S, Xojayev M. “Makroiqtisodiyot” – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2020
5. Jahon banki hisobotlari: Uzbekistan Economic Update. www.worldbank.org
6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. www.stat.uz